

Görög nyelvi jelenségek az Újszövetségben – Névszók és igék használata (példákkal)

Frissítve: 2023. augusztus 2.

Újszövetségi görög nyelvi jelenségek I. - Névszók

Névszók eseteinek használata

Alanyeset (nominativus):

1.	a (tag)mondat alanya	2Kor 13,13
2.	predikatív, azaz (állítmány-)kiegészítő	Róm 1,9a és Jn 12,24
3.	abszolút, független helyzetű	Mk 8,2
4.	más eset helyett (pl. tárgyat vonzana az ige)	Jn 13,13
5.	vocativus helyett (névelővel)	Ef 5,25a, Kol
	3,18.19.20.21.22 és 4,1 eleje; Zsid 1,8 (<i>ho theosz</i>);	
6.	felkiáltás kifejezésére	Róm 7,24a

Tárgyeset (accusativus):

1. a cselekvés tárgyaként, ill. tárgyesetet vonzó prepozíció után, pl. látván *a csillagot*, Mt 2,10;
2. tartalmi (rokon, az angol szakirodalomban: *cognate*) accusativus, amikor az igében már kifejezett gondolatot megismétli egy azzal a szóval rokon főnév, mely tárgyesetben áll, pl. *ekharészan kharan...* = (nagyon) „megörültek örömmel”, Mt 2,10
3. kettős accusativus 1Kor 4,17 (emlékeztet *titeket útaimra*, a görögben mindkét kifejezés tárgyesetben áll)
4. accusativus respectivus Zsid 2,17 közepe *hina...ta prosz ton theon* (példánkban a *ta* többes seml. névelő, „dolgok” - és amire nézve, *aminek a tekintetében*, az tárgyesetben áll: „az Isten előtt való dolgok tekintetében”)
5. predikatív, kiegészítő tárgyeset Jak 5,10 (példánkban a *túsz profétasz*, mely kiegészíti a korábbi tárgyat: *hypodeigma*)
6. *accusativus cum infinitivo* Mt 1,28 (*prin é szynelthein autúsz*, „mielőtt ők egybekeltek”).

Az acc. cum inf. szerkezetben a nyelvtani tárgyesetbe tett kifejezés a cselekvés alanyát jelzi, a főnévi igenév helyett pedig a magyarban rendszerint ragozott igét fordítunk. A görögben nagyon gyakori szerkezet. Pl. *ton kófon lalein kai blepein* = Jézus meggyógyította a vak és süketnéma beteget, úgyhogy „a süketnéma beszélt és látott”, Mt 12,22.

7. mellérendelő tárgyeset, Róm 12,1 végén a *tén logikén latreian hymón*, mely egy egész tagmondatot tesz *appositio*-ba, azaz mellérendelő helyzetbe.

Birtokos eset (genitivus):

1. igazi birtokviszony Róm 1,1: Pál, *Krisztus Jézus(nak a)* szolgálja; Mk 1,1: az *evangélium(nak a)* kezdete.
2. genitivus subjectivus Róm 1,1 végén *euangelion theú*, ha úgy értelmezzük, hogy Isten a tulajdonosa, szerzője, ajándékozója az evangéliumnak az emberek felé.
3. genitivus objectivus Róm 1,1 végén ua. kif., ha úgy értelmezzük, hogy az az emberek ajkán elhangzó evangélium, mely *Istenről* szól, amikor Isten az igehirdetésünk „tárgya”. Érdemes megjegyezni a *pisztisz Jészú Khrisztú* kifejezés (pl. Róm 3,22; lásd még: Gal 2,16) kettős fordítási lehetőségét: Jézus hűsége (ti. az Ő Atyja, tehát Isten iránt; ez gen. subj. lenne), valamint az embernek a Jézusba vetett hite (gen. obj., mert ekkor Jézus a hitünk „tárgya”, a hitünk Őrá irányul). Megjegyzem, hogy a RÚF 2014-es kiadással együtt én is a „Jézus Krisztusba vetett hit”, tehát gen. obj. értelmet tartom valószínűbbnek mindkét helyen – B.P.)
4. genitivus separationis (elkülönítést fejez ki) 1Pét 4,1b - főként elválasztást, elkülönítést jelentő igék után.
5. genitivus partitivus (egy részt fejez ki egy nagyobb egységből, közösségből, csoportból) Róm 11,17a: némelyek az ágak *közül*.
6. genitivus comparationis (összehasonlítást fejez ki) Zsid 1,4a (genitivusba tesszük azt, amihez viszonyítunk valami mást az összehasonlítás során. Ez gyakran a melléknév középfoka után szerepel); lásd még: Mt 12,7: nagyobb (*meizon*, a *megas* középfoka) van itt a *templomnál* (a görögben gen.: *tú hierú*); Kol 1,15: elsőszülött minden teremtmény *előtt* (a teremtményekhez képest – azaz Jézus maga nem teremtmény, ami abból is látszik, hogy a Krisztus-himnusz folytatása, Kol 1,16-17 szerint Jézus a teremtésben is részt vett: „benne teremtetett minden”).
7. jelzői értelmű (attributív) genitivus Róm 8,21: dicsőség szabadsága = dicsőséges szabadság. (E jelenség egyik oka lehet hebraizmus: a héber *status constructus* is tud *jelzői* értelmet hordozni, és a görögben a *status constructus*-nak a genitivus felelhet meg.)
8. anyagot kifejező genitivus Mk 2,21: *posztóból*, ill. ruhaanyagból, szövetből való folt.
9. tartalmat kifejező genitivus Lk 7,37: *olajkenettel* teli alabástrom-szelence; Jn 21,8: *halakkal* teli háló.
10. értéket kifejező genitivus (gen. pretii) Mt 10,29a: *asszariú*, sing. gen. = egy fillér (értékű).
11. időtartamot kifejező genitivus Lk 18,7: *hémerasz kai nyktosz* = *nappal* és *éjjel*; lásd még: Jn 3,2.
12. helyet, közeget kifejező genitivus Lk 16,24 közepe (merítse ujjá hegyét *vízbe*), lásd még pl. ApCsel 19,26.

13. rokoni kapcsolatot kifejező genitivus Mt 4,21 (...Zebedeusét).
14. ágens genitivusa, valaki általi cselekvés: Jn 6,46 közepe: *Istennek tanítottjai* = Isten által tanítottak.
15. állítmány-kiegészítő genitivus Jn 9,32 (*vakon* született).
16. *genitivus absolutus*: főnév vagy névmás genitivusa, valamint participium genitivusa egy szerkezetben. Abszolút helyzetű, azaz „független”: nem illeszkedik bele a mondatba. Ha a partic. imperfektumi, akkor egyidejűséget fejez ki: „miközben, amikor...” (pl. ApCsel 1,9a: *blepontón autón* = „miközben nézték, szemük láttára”), ha a partic. aor., akkor előidejűséget fejez ki: „miután...” (pl. Mt 9,33a: „miután kivettetett a démon”, megszólalt a néma; Mt 1,18: „miután eljegyeztetett az ő anyja, Mária” Józsefnek).
17. némely ige (valamint néhány melléknév és főnév) genitívus-t vonz, pl. *akúó* = „hallok” - a görögben *akit* hallgatok, azt genitívus-ba kell tenni, pl. „*őt* hallgassátok!” = *akúete autú*, Mt 17,5. Lásd még: Lk 8,28: *deomai szú* = „kérlek téged”; Lk 8,38: *edeito de autú ho anér* = „kérte pedig őt a férfi”.

Részes eset (datívus):

1. akinek vagy aminek (a részére) adnak valamit, indirekt tárgy Mt 28,18: nekem adatott...
2. birtokviszonyt is kifejezhet Lk 1,7a: nem volt *nekik* gyermek = nem volt gyermekük; Lk 8,30: *ti szoi onoma esztin* = „mi a neved”; Jn 1,6: *onoma autó Jóannész* = „az ő neve János”; Jn 13,35: *emoi mathétai eszte* = „az én tanítványaim vagytok”.
3. datívus respectivus (aminek a tekintetében, amire nézve történik valami), pl. Róm 6,2: meghaltunk a bűnnek = a bűn tekintetében. (Talán dat. resp. Mt 5,3 is: *hoi ptókhoi tó pneumatí*, a Lélek tekintetében szegények = akik belátják, hogy rászorulnak Isten Lelkére; a Lélek nélkül koldusszegények lennének, mindent nélkülöznének, ezért életükben mindenhez Isten Lelkét hívják segítségül.)
4. datívus commodi (előnyére, javára, érdekében), ill. ennek ellentéte: dat. incommodi (kárára, hátrányára...) Róm 10,4: ...minden hívőnek, ti. javára, üdvére
5. helyet kifejező datívus („lokatív”) pl. Jn 21,8: csónakban; Mt 27,48: nádra; 2Kor 3,7: kövekre; Kol 2,14: keresztre
6. időt kifejező datívus Mt 17,23: *té trité hémera* = a harmadik napon (ld. még pl. Mt 12,1: „szombat”, itt érdekes, hogy többes számban is utalhat egyetlen szombatra: *toisz szabbaszin*, plur. dat.)
7. a cselekvés módját kifejező dat. 1Kor 11,5: fedetlen fejjel
8. datívus instrumentalis vagy dat. instrumenti, eszközi értelmű, ami *által* a cselekvés végbemegy: Mt 8,16: *beszéddel, szóval* üzte ki a lelkeket; 2Kor 2,7: *té perisszotera lypé* = „a túlzott szomorúság által felemésztessek az ilyen”. Az *en* + dat. is hordozhat eszközi („instrumentalis”) értelmet, pl. 2Kor 2,1 *en lypé* = szomorúsággal.

9. ágens dativusa, valaki általi cselekvés (a dat. instr.-tól abban különbözik, hogy az „ágens” egy személy, ezért ezt nem „eszközi” dativus-nak nevezzük) Róm 8,14
10. mértéket, különbségi fokot kifejező dativus Róm 5,9
11. tartalmi (rokon, „cognate”) dativus Lk 22,15: vágyva vágytam = nagyon vágyakoztam (a héberben is gyakori jelenség a nyomatékosításra: *figura etimologica*)
12. némely ige (valamint néhány melléknév és főnév) dativus-t vonz, pl. *akolútheó*, követni valakit (*akit* követek, az a görögben dativus-ban áll)

Újszövetségi görög nyelvi jelenségek II. - Igék

Praesens imperfektum (folyamatos, befejezetlen jelen idő)

1. progresszív, a jelenben folyó cselekvés kifejezésére (nem hazudok) Róm 9,1 (mondok;
2. gnómikus, általános érvényű igazság kifejezésére (*apokalyptetai*, „jelentetik ki”) Róm 1,17-18
3. jövő időre is utalhat a praesens idejű igealak (*paraditotai*) Mt 26,2 (*ginetai*...
4. *praesens historicum*, a történetet elbeszélő jelen idő (erkhetai; az elbeszélést élénkké teszi, az olvasó úgy érzi, hogy itt szemtanú szól, ill. maga az olvasó is bevonatik a történetbe, mintha jelen lenne az eseményeknél) Mk 14,17
5. szándékot kifejező praesens („konatív”) Jn 10,32 (köveztek meg = akartok megkövezni) (ld. még pl.: 1Kor 7,15a: ha elválík = el akar válni)

Praeteritum imperfektum (befejezetlen, folyamatos múlt idő)

1. progresszív, a cselekvés tartósan (duratíván) folyamatban volt az elbeszéléshez képest múltban, vagy többször ismétlődött Lk 2,49, és ApCsel 3,1-2
2. szokás miatt ismétlődő cselekvés Lk 2,41 és Mk 15,6
3. cselekvés megkezdődését is kifejezheti („inceptív”, „ingresszív”) Mk 14,72 (sírásra fakadt)

4. szándékot kifejező praeteritum („konatív”) Lk 1,59 (el akarták nevezni:...) Lásd még pl. Róm 9,3, ahol szinte jelen idejű a praeteritum ezen szándék-jelentése: kívánnám...

Futurum (jövő idő)

1. a jövőben bekövetkező cselekvésről (e beálló volta miatt nevezik egyes nyelvtankönyvekben *praesens instans*-nak) ApCsel 1,8
(*lémpszeszthe, eszeszthe*)

2. felszólító jelentéssel Róm 13,9 (az Újszövetségben gyakori az ószövetségi idézetekben, ahol az eredetiben az imperfektummal azonos alakú jussivus áll, - mivel a héber imperfektum jövő időt is jelent, az Újszövetség gyakran görög futurummal fordítja (pl. szeretni fogod = szeresd!). Gyakori az ún. apodiktikus (ellentmondást nem tűró) tiltásokban, pl. nem fogsz ölni! = ne ölj!)

3. bizonytalanságot kifejező kérdésekben Jn 6,68 (kihez mehetnénk?)

4. gnómius, tehát általános érvényű igazságot kifejező Gal 6,4-5 (*hekszei, basztaszei*)

5. az ósz-i idézetekben az imperfektum jelen időt is jelenthet, és ilyen alakokat is az Úsz-ben gyakran jövő időben látunk, pl. Mt 12,18b-21 futurumi alakjai nem feltétlenül fordítandók mind jövő időben, hanem fordíthatók jelen idejű igékkel is.

Aorisztosz

1. Az *aorisztosz* görög szó azt jelenti, hogy „nem meghatározott”, tehát nem időiséget akar kifejezni, hanem a cselekvés kezdetét, beállását. (Egyes nyelvtankönyvekben *praeteritum instans*-nak nevezik.) Pl. *episzteusza* = hitre jutottam, hívővé lettem (lásd pl. Gal 2,16).

2. Fontos megjegyeznünk, hogy **az aorisztosz csak kijelentő módban (indicativus-ban) hordozhat múlt idejű jelentést** (és ekkor sem mindig a múltra utal, lásd lejjebb).

Más módokban, pl. imperativus-ban a kezdőpontot, a cselekvés beállását hangsúlyozza (tehát nem a múltra vonatkozik). Pl. Mk11,2: „oldjátok el és hozzátok ide” a számarcsikót.

3. **A participium aorisztosza előidejűséget fejez ki**, tehát a fordításba szabad beletenni a „miután” kifejezést. Ez érvényes egy aor. participiumra önállóan is (pl. Mt

1,24: miután felébredt), és *genitivus absolutus* szerkezetben is (pl. Mt 1,18: miután el lett jegyezve...).

4. Az ún. **gnómius aorisztosz** indicativus-ban sem múlt időt jelent, hanem általános érvényű igazságot, pl. Jak 1,11-ben: „felkel a nap..., elszáritja a fűvet; a virága elhull, és szépsége elvész.”

(Talán gnómius aorisztosznak tekinthető *afékamen* Mt 6,12b-ben: „megbocsátunk”, de lehet, hogy itt az aorisztosz arra utal, hogy már előbb meg kell bocsátanunk másoknak, mielőtt mi elmondanánk ezen imádságot, bocsánatot kérve Istentől.)

5. Az ún. **episztoláris aorisztosz** a levél megírásának idejére vonatkozik, tehát az író szempontjából jelen idejű, pl. *egrapsza* = írok (jelen időben). Pl.: Róm 15,15; 1 Kor 5,11. (Egyesek szerint az lehet ezen használat hátterében, hogy mikor a levelet a címzettek elolvassák, az ő szempontjukból már múlt időben történt a levél megírása.) További példák: Filem 19; valamint más igékkel: Kol 4,8: *epempsza* = küldök; Filem 12: *anepempsza* = visszaküldöm (ez utóbbi két esetben valószínűleg a levelekkel együtt küldi Pál Tikhikoszt ill. Onészimoszt).

Perfektum

1. A perfektum a cselekvés befejezett voltára utal (a magyarban gyakran múlt idejű igével fordítjuk, de a görögben a cselekvés befejezettsége a hangsúlyos). A **praesens perfektum** arra utal, hogy a befejezett cselekvésnek a jelenig eltart a hatása, ill. az eredménye a jelenben is érvényben van. Pl. ezt fejezi ki a perfektum akkor, amikor Pilátus nem változtatja meg a feliratot Jézus keresztjén, hanem érvényben tartja: *ho gegrafa gegrafa* = amit megírtam, megírtam – azaz, ez marad a felirat, ez van most is érvényben, Jn 19,22; itt a perf. első használata szinte aor. értelmű (a cselekvés megtörténtét hangsúlyozza), és főleg a második utal az érvényben maradásra.

2. A jelenig eltartó hatást, érvényességet fejezi ki az ószövetségi idézetek bevezetéseként gyakran megtalálható *gegraptai* (praes. perf. pass.), „meg van írva” – ami azt is kifejezi, hogy amit a próféta egykor leírt (a cselekvés befejezett), az most is érvényben van, most is Isten (írott) Igéje (pl. Mk 1,2; Mt 2,5).

3. A **praeteritum perfektum** az Újszövetségben ritka – annak a kifejezésére szolgál, hogy valami a múltban tartósan fennállt, de már befejeződött; a görögben nem mindig fejez ki előidejűséget (eltérően a latintól és a némettől; egyes nyelvtanok plusquamperfektumnak is nevezik). Az Úsz-ben néha egy aor. és egy praet. imperf. ige együtt tudná kifejezni a jelentését, pl. Lk 16, 20: Lázár *ebebléto*, a kapu elé *volt vetve*, azaz odavetették/odatették (ez lenne az aor.), és ott feküdt tartósan (ez lenne praet. imperf.). Másik példa: Lk 4,29: a város „*volt építve; építették korábban*”, *ókodométo*.

Olyan igéknél, ahol a praes. perf. jelen értelmű, pl. (*hisztémi*-ből praes. perf.): *hesztéka* = „állok”, itt a praet. perf. ennek a múlt idejét jelenti, pl. *heisztékeiszan* = ott „álltak” kinn Jézus édesanyja és testvérei (Mt 12,46).

További példák arra, hogy valamely cselekvés eredménye már megvolt a múltban (és az elbeszélés idején is, tehát továbbra is igaz volt!): Lk 8,2: „akiből hét ördög *ment ki*” (*exelélythei*); Lk 8,38: „akiből *kimentek* az ördögök” (*exelélythei*, itt azért egyes szám harmadik személyben, mert az alany semleges nemű többes szám: *ta daimonia*).

4. A praet. perf. múltbeli feltételeességet is ki tud fejezni: *egnókeite* = ha „tudtátok volna”, Mt 12,7.

5. Az *oida* = „tudok” ige egy kivételes ige, mert eredetileg a *horaó* („látok”) igéből képzett perfektum, de így egy új, önálló ige (ezért „tudok” értelemben az *oida* szótári alak is kivételesen már eleve praes. perfektum). Ezért ennek a coniunctivusa is perfektumi coniunct. pl. *eidész* = hogy „megtudd”, 1Tim 3,15. Participiuma is ennek megfelelően perfektumi partic., pl. *eidósz* = „tudván”, Mt 12,25.

A *horaó* „látni” jelentéssel máshogy képzí a praes. perfektumát: *heóraka*, pl. *heórakamen* = amit „láttunk” szemekkel, 1Jn 1,1. Jánosnál a perfektumok ilyen használata gyakran az ünnepélyességet, illetve a személyes megérintettséget tudják kifejezni (ugyanígy szintén 1Jn 1,1-ben *akékoamen* = „hallottunk”, az *akúó* perfektuma). „Láttam” perfektuma létezik omikronnal is: *heoraka*, pl. 1Kor 9,1.

6. Jakab levelében előfordul kétszer az *eioken* szó (Jak 1,6 és 1,23): „hasonlít vmihez/vkihez”, „olyan, mint” értelemben (dativus-szal). Az *eoika* eredetileg az *eikó* perfektuma, de ezen jelentéssel az Úsz-ben csak a perfektumi alak létezik, ezért *eoika* tekinthető a szótári alaknak (jelen idejű jelentéssel). Az *eikó* egy másik jelentéssel szerepel az Úsz-ben: „teret ad”, „enged” értelemben a Gal 2,5-ben (aorisztoszbán): „ezeknek egy pillanatra sem *engedtünk*”.

Összeállította Balla Péter (Philip R. Williams és John E. Best jegyzetei, valamint Blass-Debrunner-Rehkopf, Hoffmann-Siebenthal, ill. Varga Zsigmond J. újszövetségi görög nyelvtankönyvei alapján).

Hozzászólásokat, kiegészítéseket szívesen fogadok a balla.peter@kre.hu e-mail címen. B.P.